ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 12

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan.

Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.12.2024
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
www.philologicalresearch.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, *filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)*
Shoxista Maxmaraimova, *filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)*
O‘ral Xoliyorov, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)*
Olmos Ulviy Binnatova, *f.f.d., professor (Ozarbayjon)*
Karl Rayxl, *f.f.d., professor (Germaniya)*
Vali Savash yelok, *f.f.d., professor (Turkiya)*
Dorota Silviya, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)*
Muslihiddin Muhiddinov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Ibodulla Mirzayev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Abdi Mamatov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Suyun Karimov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Muhammadxon Hakimov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Nafas Shodmonov *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Dilmurod Quronov, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Murodqosim Abdiyev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Baxtiyor Mengliyev, *f.f.d., professor (O‘zbekiston)*
Normat Yo‘ldoshev, *f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)*
Abdulla Xudoyqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Bobonazar Murtazayev, *f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)*
Asqar Eshmo‘minov, *f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)*
Obidjon Shofiyev, *f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)*
Zafar Umurqulov, *f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)*
Nurali Amonturdiyev, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Hakim Ahmedov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Ahad Shukurov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Eshnazar Jabborov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Abdumurod Arslonov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Sirojiddin Turdimurodov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Umida Raximova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Gulchehra Begmatova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Nargis Qurbonazarova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Muyassar Xolova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Shoira Omonturdiyeva, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Sherzod Turdiqulov, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Zaynura Qodirova, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Humayun Nadim Muhammad, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*
Dilrabo Ergasheva, *f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)*

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.12.2024
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100
Цена договорная
Заказ: 155
Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул.
Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, *доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)*
Шохиста Махмараимова, *доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)*
Урал Холияров, *ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)*
Олмос Улвий Биннатова, *д.ф.н., профессор (Азербайджан)*
Карл Райхл, *д.ф.н., профессор (Германия)*
Вали Саваш Елок, *д.ф.н., профессор (Турция)*
Дорота Сильвия, *PhD, доцент (Польша)*
Муслихиддин Мухиддинов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Ибодулла Мирзаев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Абди Маматов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Суюн Каримов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Мухаммадхон Хакимов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Нафас Шодмонов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Дилмурод Куронов, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Мурадкасим Абдиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Бахтиёр Менглиев, *д.ф.н., профессор (Узбекистан)*
Нормат Юлдашев, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Абдулла Худайкулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Бобоназар Муртазаев, *ф.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Аскар Эшмуминов, *д.ф.н., доцент (Узбекистан)*
Обиджон Шофиев, *д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)*
Зафар Умуркулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Нурали Амонтурдиев, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Хаким Ахмедов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Ахад Шукуров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Эшназар Джаббаров, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Абдумурод Арслонов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Сирожиддин Турдимуродов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Умида Рахимова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Гульчехра Бегматова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Наргис Курбаназарова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Муяссар Холова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Шаира Амонтурдиева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Шерзад Турдикулов, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Зайнура Кадирова, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Хумаюн Надим Мухаммад, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*
Дильрабо Эргашева, *д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)*

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President`s Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.12.2024
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94
Offset printing. Offset paper
Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155

Printed at the
«Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)*
Shohista Makhmaraimova, *doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)*
Ural Kholiyorov, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Olmos Ulviy Binnatova, *doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)*
Karl Rayxl, *doct.of philol. sciences, professor (Germany)*
Vali Salvash Elok, *doct. of philol. sciences, professor (Turkey)*
Dorota Silvia, *PhD, associate professor (Poland)*
Muslihiddin Mukhiddinov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Ibodulla Mirzaev, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Abdi Mmatov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Suyun Karimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muhammadkhon Khakimov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Nafas Shodmonov, *doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Dilmurod Kuronov, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Muradkasim Abdiyev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Bakhtiyor Mengliev, *doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)*
Normat Yuldashev, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Abdulla Khudaykulov, *PhD (Uzbekistan)*
Bobonazar Murtazaev, *cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Askar Eshmuminov, *doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)*
Obidjon Shofiev, *PhD, associate professor (Uzbekistan)*
Zafar Umurkulov, *PhD (Uzbekistan)*
Nurali Amonturdiev, *PhD (Uzbekistan)*
Hakim Akhmedov, *PhD (Uzbekistan)*
Ahad Shukurov, *PhD (Uzbekistan)*
Eshnazar Jabbarov, *PhD (Uzbekistan)*
Abdumurod Arslonov, *PhD (Uzbekistan)*
Sirojiddin Turdimurodov, *PhD (Uzbekistan)*
Umida Rakhimova, *PhD (Uzbekistan)*
Gulchekhra Begmatova, *PhD (Uzbekistan)*
Nargis Kurbanazarova, *PhD (Uzbekistan)*
Muyassar Kholova, *PhD (Uzbekistan)*
Shoira Omonturdiyeva, *PhD (Uzbekistan)*
Sherzod Turdikulov, *PhD (Uzbekistan)*
Zaynura Kadirova, *PhD (Uzbekistan)*
Humayun Nadim Muhammad, *PhD (Uzbekistan)*
Dilrabo Ergashova, *PhD (Uzbekistan)*

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

JO‘RAYEVA BIBISH MUXSINOVNA,
TO‘XTAYEVA DILAFRUZ ASHUROVNA
Ekspressivlik va intensivlik munosabati.....7

ЁҚУБОВ ШАРИФ
Дарбанд, Темир дарвоза, Оққўтал ва
“Темирдан ясалган дарвоза” атамалари таҳлили 11

SHUKUROV AHAD AHMADOVICH
Tarixiylikni ifodalovchi eskirgan so‘zlar 15

AMONTURDIYEV NURALI RASHIDOVICH
O‘zbek tili izohli lug‘atlarida etnografizmlar aksi 18

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Hamid Olimjon ijodida so‘z sehri 23

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVCH
Onomastik ko‘lamda teotoponimlar tadqiqi.....26

ABDURAXMANOV SHAVKATJON ASHUROVICH
Funksional sintaksis haqida mulohazalar.....29

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
Sinonimlarda miqdor o‘zgarishlarining ayrim ko‘rinishlari xususida.....32

TUYCHIYEVA OYDIN SAYFULLAYEVNA
Fors tilida shart-istak mayli qo‘llanilishining o‘ziga xos xususiyatlari.....36

SHAYMARDANOVA AZIZA RAIMJANOVNA
Intralingval lakunalarning lisoniy tabiati 40

DUSNAZAROVA MAVJUDA ILYAMONOVNA
Nikoh marosimlarida milliy o‘zlikning aks etishi.....46

KADIROVA SAIDA MAXSUDOVNA
Badiiy tasvir va ifoda vositalarining adabiyotdagi roli 49

МУНДАРИЖА

TO‘YCHIYEVA ZULAYHO HAMROQO‘LOVNA
Islomiy paremalogik religionimlar 53

ABDUVALIYEVA KAMOLA SHAVKAT QIZI
“Shajarayi turk” asaridagi etnonimlarning hozirgi
O‘zbekiston hududida etnotoponim sifatida uchrashi 56

RAHMATULLOYEV AHTAM A’ZAM O‘G‘LI
Fors tilida otning semantik tasnifi 60

HAMDAMOVA NASIBA TO‘RABEKOVNA
Diniy leksikaning semantik xususiyatlari
(ekzotik leksika, frazeologizmlar, paremiologik birliklar misolida).....64

YO‘LDOSHEVA NARGIZA
“Alpomish” dostonida mavjud fonetik dialektizmlar.....68

ВАПАЕВА АНАХОН НАСУРИЛЛАЕВНА
Молодёжный сленг в вузах: дешифровка
(на примере студентов Университета Маъмуна) 71

ИСМАИЛОВА ФЕРУЗА ИСМАИЛОВНА
Народные пословицы в произведениях русских писателей.....75

OBLOQULOVA ZILOLA ULUG‘BEKOVNA
O‘zbek tilida taqinchoq nomlari semantikasi.....79

ADABIYOTSHUNOSLIK

КАДИРОВА ОЛИЯ ХАМЕДОВНА
Жанровое многообразие циклических произведений.....83

TA’LIM

XOJIYEVA IRODA ZOKIRJON QIZI
Ta’lim tojik tilida olib boriladigan umumta’lim maktablarda o‘zbek tili
(davlat tili) fanini o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari 90

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2024; 12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

TA'LIM TOJIK TILIDA OLIB BORILADIGAN UMUMTA'LIM MAKTABLARDA O'ZBEK TILI (DAVLAT TILI) FANINI O'QITISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Xojiyeva Iroda Zokirjon qizi,
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetining mustaqil izlanuvchisi

Mamlakatimizda aholining etnik tarkibi jihatdan ta'lim 7 tilda olib borilishi belgilangan (o'zbek, rus, qozoq, qirg'iz, tojik, turkman, qoraqalpoq) va har yili shu asosga ko'ra ta'lim **o'zbek tilida** olib boriladigan umumiy o'rta ta'lim muassasalari hamda ta'lim **rus va qardosh** tillarda olib boriladigan umumiy o'rta ta'lim muassasalari uchun tayanch o'quv rejalar tasdiqlanadi[1].

Ta'lim o'zbek tilida olib boriladigan umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari uchun o'zbek tili Ona tili fani (o'quv predmeti), ta'lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari uchun esa Davlat tili (o'zbek tili) fani sifatida o'qitiladi. Maqolada tadqiq etilayotgan ta'lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan umumta'lim muassasalariga amaldagi tayanch o'quv rejada 5-sinfdan 11-sinfga qadar o'zbek tili fani haftasiga 3 soat, yillik taqvim-rejada umumiy 102 soat o'qitilishi ko'zda tutilgan.

Umumta'lim muassasalari o'quvchilarining asosiy qismi o'zbek millatiga mansub bo'lsa, ikkinchi o'rinda rus, keyin esa tojik millatiga mansub o'quvchilar hisoblanadi. Xususan, ta'lim tojik tilida olib boriladigan maktab o'quvchilari respublikamizning ko'plab viloyatlarida (Farg'ona, Surxandaryo, Samarqand, Buxoro, Namangan, Toshkent viloyati, Navoiy[2]) istiqomat qiladi. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2023-yil, 10-oktabrdagi "Respublikamizdagi umumiy o'rta ta'lim maktablarining ta'lim olish tili bo'yicha tasniflanishi haqida" bergan ma'lumotlariga ko'ra, tojik tilida: jami maktablar soni – 470 ta, shundan: faqat tojik tilida dars olib boriladigan maktablar soni – 132 ta; aralash tillarda dars olib boriladigan maktablar soni – 338 ta deb qayd etilgan[3].

Yuqoridagi statistik ma'lumotlar bejiz keltirilmadi, sababi O'zbekistondagi aholining o'zbek, rus millatiga mansub kishilaridan keyingi yirik qatlami tojiklar sanaladi. Shu bois, ta'lim tojik tilida olib boriladigan umumta'lim maktablarida o'zbek tilini tojik sinflarda o'qitishning metodik asoslarini takomillashtirish, ikkinchi til sifatida o'qitishning murakkabliklari hamda multilingual muhitda davlat tili sifatida o'qitishning o'ziga xosliklarini tadqiq etish dolzarb sanaladi.

Bugungi kunda "Respublikamizda "O'zbek tili" fani bo'yicha Davlat ta'lim standartlari talablarida ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan maktablarning boshlang'ich sinflari uchun o'zbek tilini o'rganishning A1– boshlang'ich darajasi, 5–9-sinflar uchun A2–tayanch darajasi, 10–11-snflar va o'rta maxsus ta'lim uchun B1 – asosiy darajasi va oliy ta'lim uchun B2–yuqori darajasi belgilangan va o'quv dasturlari, darsliklar shu asosda yaratib kelinmoqda"[4].

Ta'lim tojik tilida olib boriladigan maktab o'quvchilari uchun o'zbek tilini davlat tili sifatida bilishi, xususan, tinglab tushunish, o'qish, yozish, gapirish, kabi bir qator ko'nikmalar muhim sanalib, keyingi yillarda til ta'limida amalga oshirilayotgan ishlar ham shu maqsadda yaratilmoqda: "O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitishda asosiy maqsad o'zbek tilida so'zlashishga o'rgatish, til o'rganuvchida o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda mustaqil bayon eta olish ko'nikmalarini hosil qilishga qaratilishi, O'zbekistonda yashovchi barcha millat vakillari o'qish va ishlash jarayonida mahalliy millat vakillari bilan teng munosabatda bo'lishlari, barcha sohalarda erkin fikr almashishlari uchun o'zbek tili ta'limi xalqaro standart talablariga

[1] O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining "Umumiy o'rta ta'lim muassalari uchun 2024-2025-o'quv yiliga mo'ljallangan tayanch o'quv rejani tasdiqlash to'g'risida"-gi buyrug'i, 2024-yil, 26-mart, 94-son, 1- va 2-ilovalar. https://idum.uz/uz/

[2] Axborot va ommaviy kommunikatsiya agentligi xabari // "Respublikamizda qancha tojiklar yashashi ochiqlandi", 2021-yil,27-avgust. https://xabar.uz/uz

[3] O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining "Respublikamizdagi umumiy o'rta ta'lim maktablarining ta'lim olish tili bo'yicha tasniflanishi haqida"ma'lumoti, 2023-yil, 10-oktabr, (2023-2024-o'quv yillari misolida) https://uzedu.uz/uz/news/1285

[4] Muhitdinova X. Xorijliklarga o'zbek tilini o'qitishning o'quv-dasturiy ta'minotini yaratish // O'zbek tilining xorijda o'qitilishi: ta'lim nazariyasi va amaliyoti, xalqaro konfirensiya to'plami, 2021, 29-may, - B. 51.

javob berishi, ularning turli nutqiy vaziyatlarga mos ravishda erkin muloqotga kirisha olish kompetensiyalarini, layoqatlarini shakllantirish kerak bo‘ladi”[1].

Hech bir tilni grammatik qoidalarsiz tasavvur etib bo‘lmaganidek, xuddi shunday tojik sinflarida ham o‘zbek tili dastlab tojik tilining ayrim o‘xshashliklariga muvofiqlashtirilib olishini lozim, lekin o‘zbek va tojik til oilalari bir-biriga deyarli yaqin bo‘lmaganligi uchun sezilarli farqlar kuzatiladi. Xususan, morfologiya bo‘limlarini taqqoslashning o‘zidan ham 2 xil grammatik qoidalarning mavjudligini kuzatamiz:

O‘zbek tilidagi so‘z turkumlarining tasnifi		
MUSTAQIL SO‘Z TURKUMLARI	**YORDAMCHI SO‘Z TURKUMLARI**	**ALOHIDA OLINGAN SO‘Z TURKUMLARI**
OT	BOG‘LOVCHI	UNDOV
SIFAT	KO‘MAKCHI	TAQLID
SON	YUKLAMA	MODAL SO‘ZLAR
OLMOSH		
FE’L		
RAVISH		

1-jadval. O‘zbek tilidagi so‘z turkumlarining tasnifi

Tojik tilidagi so‘z turkumlarining tasnifi (Ҳиссаҳои нутқ)	
MUSTAQIL SO‘Z TURKUMLARI **Ҳиссаҳои мустақили нутқ**	**YORDAMCHI SO‘Z TURKUMLARI** **Ҳиссаҳои ёридиҳандаи нутқ**
Исм	Пешоянд-у пасоянд
Сифат	Пайвандакҳо
Шумора	Ҳиссача
Жонишин	Нидо
Феъл	
Зарф	

2-jadval. Tojik tilidagi so‘z turkumlarining tasnifi

Ko‘rib turganimizdek, so‘z turkumlarining tasniflanishi farqli va har bir turkum doirasida uchraydi. Tojik tilli maktablarda o‘zbek tilidan foydalanish kundalik hayotda zarur bo‘lganligi uchun bunday o‘quvchilar asosiy e’tiborni gapirish, tinglab tushunish uchun berilgan matnlar, dialoglardan ko‘ra hayotdagi jonli muloqot, ish va o‘qish uchun zarur bo‘lgan imlo qoidalari va grammatik qoidalarga qaratish zarur deb hisoblaydilar. Shu maqsadda hozirda tilni o‘qitish uchun turli yondashuvlar tanlanmoqda, lekin “Tilni ona tili sifatida o‘qitishda ham, ikkinchi yoki xorijiy til sifatida o‘qitishda ham ona tili grammatikasiga tayanish asos bo‘ladi. har qanday tilda amalga oshiriladigan muloqotlarni grammatik shaklsiz va grammatik qoidalar amaliyotisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Bu barchaga ayon bo‘lsada, ikkinchi tilni o‘zlashtirishda grammatik qoidalarning ahamiyatini pasaytirish harakatlari ham yo‘q emas. Bunday qarashlar darsliklarda grammatik materiallarning berilishi va qoidalar bayonida biryoqlamalik va tarqoqlikka, berilayotgan bilimlarning mustahkamlanmay qolishiga olib keladi. Jumladan, sof nutq yo‘nalishida yozilgan “O‘zbek tili” darsliklarida grammatik ma’lumotlarning noizchillik bilan berilishi, ushbu hodisalar o‘rtasida o‘zaro bog‘liqlik, aloqadorlik mavjudligini, ularning biri ikkinchisini taqozo etuvchi yaxlit bir tizim ekanligini tushunib yetmaslik natijasida fikrni noto‘g‘ri ifodalash hollari kuzatiladi. Bu holat “O‘zbek tili” darsliklarida nafaqat nutqiy mavzularning, balki grammatik ma’lumotlarning ham uzviyligi va izchilligini ta’minlashga erishish zaruratini keltirib chiqardi”.[2]

Umuman, tilni ikkinchi til sifatida o‘qitishda asosiy e’tibor tildan kundalik hayotda, turli vaziyatlarda foydalana olish qobiliyatini oshiruvchi ta’limni yo‘lga

[1] Muhitdinova X. Xorijliklarga o‘zbek tilini o‘qitishning o‘quv-dasturiy ta’minotini yaratish // O‘zbek tilining xorijda o‘qitilishi: ta’lim nazariyasi va amaliyoti, xalqaro konfirensiya to‘plami, 2021, 29-may, - B. 52.

[2] Muhitdinova X. Xorijliklarga o‘zbek tilini o‘qitishning o‘quv-dasturiy ta’minotini yaratish // O‘zbek tilining xorijda o‘qitilishi: ta’lim nazariyasi va amaliyoti, xalqaro konfirensiya to‘plami, 2021, 29-may, - B. 53.

qo‘yish, ana shu metodika asosida o‘qitishdir. Bunda chuqur grammatik qoidalar, tilning fonetik, leksik, morfemik tomonlarini o‘rgatish va darslikda ham mazkur mavzularga asosiy e’tibor qaratish o‘zini oqlamaydi. Lekin ularga tilni xorijiy til sifatida o‘qitish ham to‘g‘ri emas, sababi ta’lim o‘zga tilda olib boriladigan maktab o‘quvchilari til muhitidan mutlaqo begona emas, shu bois o‘quvchilarga birinchi bosqichda o‘rgatiladigan bilimlar boshlang‘ich darajadan yuqori bo‘lishi lozim. Bugungi kunda ta’limda jahon tajribalari asosida joriy qilinayotgan Milliy o‘quv dasturida ham aynan mana shu yondashuvlar nazarda tutilgan holda mavzular tanlanib, mavzularda izchillik, qolaversa, bugungi zamonaviy ta’lim tizimida yanada yangilanayotgan integrativ, kommunikativ, sotsio-madaniy yondashuvlar asos bo‘lib xizmat qilgan. Bundan tashqari jahondagi STEAM xalqaro tizimidan foydalanib, integratsiyalashgan amaliy yondashuvni qo‘llash, mashq va topshiriqlarning mazmuni, shakli va strukturasini yangicha yondashuv va usullar bilan boyitish maqsad qilingan[1].

Xulosa qilib aytganda, tilni qaysi yondashuv asosida o‘qitishni belgilab olish va shu bo‘yicha o‘quv dasturlari, darsliklarni takomillashtirish, dunyo til ta’limiga yaqinlashish bilan birga o‘quvchilarning tildan foydalana olish qobiliyatini yanada rivojlantiradi, chunki bugungi davrda nafaqat chet tillarini, balki tilni ona tili, ikkinchi til va xorijiy til sifatida o‘rganish, erkin muloqot qila olish, orfoepik va orfografik nuqtayi nazardan zarur kompitensiyalariga ega bo‘lish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bundan tashqari, til o‘qitishda o‘quvchilarning qobiliyati va iqtidorini rivojlantirish, ularni til o‘qitish orqali yaratuvchanlikka, kreativ fikrlashga o‘rgatish maqsadida bir nechta zamonaviy ta’lim texnologiyalari, metodlarining ta’lim tizimiga kirib kelishi ham buning isboti sanaladi.

Rezyume. Mazkur maqolada ta’lim rus va qardosh tillarda olib boriladigan umumta’lim maktablari o‘quvchilari uchun o‘zbek tilini davlat tili sifatida o‘qitishning ilmiy, huquqiy asoslari, o‘zbek tilini ikkinchi til sifatida o‘qitish masalalari xususida fikr yuritiladi.

Resume. This article discusses the scientific and legal foundations of teaching the Uzbek language as a state language to students in secondary schools, where instruction is conducted in Russian and related languages, as well as issues of teaching the Uzbek language as a second language.

Резюме. В данной статье рассматриваются научно-правовые основы обучения узбекскому языку как государственному учащимся общеобразовательных школ, где обучение ведется на русском и родственных языках, а также вопросы преподавания узбекского языка как второго языка.

[1] Xojiyeva I. Til ta’limidagi yondashuvlar va tilni ikkinchi til sifatida o‘qitishda jahon tajribasidan foydalanish .// Lingvodidaktikaning dolzarb masalalari mavzusidagi xalqaro konfirensiya materiallari to‘plami, 2022-yil, 18-may,-B.118.